

LAIKINOSIOS APSAUGOS PRIEMONĖS – NACIONALINĖS TEISĖS NETAIKYMAS KAIP VEIKSMINGOS TEISMINĖS GYNYBOS EUROPOS SĄJUNGOJE SUDĖTINĖ DALIS

Aistė Samuilytė-Mamontovė

Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto
Tarptautinės ir Europos Sąjungos teisės institutas
Ateities g. 20, LT-08303 Vilnius, Lietuva
Telefonas (+370 5) 271 4669
Elektroninis paštas asamuilyte@yahoo.com

Pateikta 2013 m. lapkričio 21 d., parengta spausdinti 2014 m. balandžio 22 d.

doi:10.13165/SMS-14-6-1-08

Anotacija. *Europos Sąjungos teisėje įtvirtintas lojalus bendradarbiavimo principas valstybių narių teismus įpareigoja užtikrinti veiksmingą asmens teisių, kylančių iš Europos Sąjungos teisės, teisminę gynybą. Nesant bendrų Europos Sąjungos proceso teisės normų, nacionaliniai teismai turi procesinę autonomiją užtikrindami teisminę minėtų teisių gynybą, tačiau yra įpareigoti taikyti nacionalines proceso normas taip, kad jos atitiktų lygiavertiškumo ir veiksmingumo principus. Bylose dėl asmens teisių, kylančių iš Europos Sąjungos teisės, pažeidimo valstybių narių teismai susiduria su prašymais dėl laikinųjų apsaugos priemonių, būtinų veiksmingai teisminei gynybai užtikrinti, taikymo. Europos Sąjungos Teisingumo Teismas laikinąsias apsaugos priemones įvardina sudėtinėmis veiksmingos teisminės gynybos dalimi. Viena iš tokių laikinųjų apsaugos priemonių – tai nacionalinės teisės nuostatos netaikymas iki tol, kol yra išsprendžiamas jos atitikimo Europos Sąjungos teisei klausimas arba kol yra sprendžiamas Europos Sąjungos teisės akto, kuriuo įgyvendintas toks nacionalinės teisės aktas, galiojimo klausimas. Praktikoje*

susiduriama su problema, jog tokios rūšies laikinųjų apsaugos priemonių *expressis verbis* neįtvirtinus galiojančiose nacionalinėse proceso teisės normose, bylos šalims itin sunku šia teise pasinaudoti. Dėl to jų teisė į veiksmingą teisminę gynybą gali būti pažeidžiama. Atsižvelgiant į tai straipsnyje tiriamos valstybių narių teismų proceso autonomijos ribos sprendžiant dėl tokių laikinųjų apsaugos priemonių taikymo civiliniame procese, atskleidžiamos sąlygos, kurioms esant nacionaliniai teismai turi galimybę jas pritaikyti, tiriamos su tuo susijusios Lietuvos civilinio proceso teisės spragos bei jų užpildymo galimybės užtikrinant veiksmingą iš Europos Sąjungos teisės kylančių teisių teisminę gynybą.

Reikšminiai žodžiai: laikinosios apsaugos priemonės, nacionalinės teisės akto netaikymas, veiksminga teisminė gynyba, Europos Sąjungos Teisingumo Teismas, valstybės narės teismas, nacionalinio teismo proceso autonomija.

Įvadas

Europos Sąjungos (toliau – ES, Sąjungos) valstybių narių teismai glaudesnės Europos Sąjungos integracijos procese vaidina svarbų asmens teisių, kildinamų iš ES teisės, užtikrinimo vaidmenį¹. Remiantis ES Teisingumo Teismo (toliau – ETT, Teisingumo Teismas) jurisprudencija nacionaliniai teismai tapo glaudžiais sąjungininkais, užtikrinančiais ES teisės efektyvumą².

Teisingumo Teismas yra konstatavęs, kad, nesant ES teisės normų, iš ES teisės kylančių teisių apsauga vykdoma remiantis nacionalinėmis proceso normomis (proceso autonomijos principas), tačiau šios normos privalo užtikrinti veiksmingą teisių, kildinamų iš ES teisės, teisminę gynybą³, ir atitikti lygiavertiškumo ir veiksmingumo principus.

ES lygmeniu neharmonizavus valstybių narių teismo proceso normų, ES teisių teisminė gynyba valstybių narių nacionaliniuose teismuose, vadovaujantis skirtingomis nacionalinėmis procesinėmis taisyklėmis, suponuoja įvairių klausimų iškėlimą: ar valstybės narės turi nustatyti naujas teisių, kylančių iš ES teisės, gynybos priemones; koks yra proceso autonomijos principo turinys? Be to, nacionaliniai teismai vis

1 Plačiau apie tai žr.: Lang, J. T. The Duties of National Courts under Community Constitutional Law. *European Law Review*. 1997, 3.

2 Privataus subjekto teisių gynimo Teisingumo Teisme galimybių ribotumas susijęs su Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo (toliau – SESV) 263 straipsnyje įvardintais kreipimosi į ETT pagrindais: „Kiekvienas fizinis ar juridinis asmuo gali pirmoje ir antrojeje pastraipose numatytomis sąlygomis pateikti ieškinį dėl jam skirtų aktų arba aktų, kurie yra tiesiogiai ir konkrečiai su juo susiję, ar dėl reglamentuojančio pobūdžio teisės aktų, tiesiogiai su juo susijusių ir dėl kurių nereikia patvirtinti įgyvendinančių priemonių“. Būtent dėl siauro sąvokų „tiesiogiai ir konkrečiai su juo susiję“ aiškinimo galimybės kreiptis į ETT privačiam subjektui lieka ribotos ([2010] OL C 83). Dėl to nacionalinis teismas yra pagrindinis iš ES teisės kylančių asmens teisių gynimo forumas.

3 Čia procesinės taisyklės turi būti suprantamos plačiai, įskaitant teisę kreiptis į teismą, jurisdikcijos taisyklės, teisę į teisminę gynybą, teisę apskūsti sprendimą ir pan.

dažniau susiduria su dilema: kokias pareigas turi nacionalinis teismas, kai nacionalinė proceso teisė nesudaro galimybės ginti iš ES teisės kildinamas materialines teises, o ES teisė to reikalauja. Pavyzdžiui, remiantis ES teise nacionalinis teismas privalo taikyti laikinąją apsaugos priemonę – laikinai netaikyti nacionalinio teisės akto, o nacionalinė teisė to nenumato. Ieškant atsakymo į šiuos klausimus, svarbi ETT jurisprudencija veiksmingos teisminės gynybos klausimu. Kartu svarbu nustatyti ne tik proceso autonomijos ribas, kurias įtvirtina ETT, bet ir įvertinti nacionalinių teismų, visų pirma, įkurtų nacionalinės konstitucijos pagrindu, galėjimą veikti pagal ES teisės jiems priskirtą vaidmenį.

Tokio pobūdžio laikinųjų apsaugos priemonių taikymo klausimas Lietuvoje iš esmės nėra tirtas⁴. Iš užsienio autorių reiktų išskirti S. A. Apter⁵ ir kompleksinį tyrimą atlikusį D. Sinaniotis⁶.

Šio straipsnio tikslas atskleisti valstybių narių teismų procesinės autonomijos ribas taikant laikinąsias apsaugos priemones bylose, kuriose siekiama apginti asmens teises, kildinamas iš ES teisės, iširti šių priemonių taikymo problematiką civiliniame procese Lietuvos teismuose.

Tyrimo objektas – Teisingumo Teismo jurisprudencijoje išplėtotą laikinųjų apsaugos priemonių – laikinai netaikant nacionalinės teisės nuostatos – taikymo nacionaliniame teisme koncepcija kaip veiksmingos teisminės gynybos Europos Sąjungoje dalis.

Rašant straipsnį taikyti šie tyrimo metodai: loginis analitinis, sisteminės analizės, teleologinis, lyginamasis ir apibendrinimo.

1. Valstybės narės teismo proceso autonomija ir jos ribos

Teisingumo Teismo išplėtotas *valstybių narių procesinės autonomijos principas*⁷ kildinamas iš institucinio autonomijos principo, pagal kurį kiekviena valstybė narė pati sprendžia, kuri institucija ir pagal kokias procedūras bus atsakinga už efektyvų, iš

4 Trumpai R. Valutytės disertacijoje aptariama ETT praktika LAP taikymo nacionaliniame teisme srityje. *Valstybės atsakomybė dėl nacionalinių galutinės instancijos teismų sprendimų*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2010.

5 Apter, S. A. Interim measures in EC Law: Towards a Complete and Autonomous System of Provisional Judicial Protection before National Courts? *Electronic Journal of Comparative Law* [interaktyvus]. 2003, (7.2) [žiūrėta 2013-05-01]. <<http://www.ejcl.org/72/art72-1.html>>.

6 Sinaniotis, D. *The Interim Protection of Individuals Before the European and National Courts*. Alphen aan de Rijn: Kluwer Law International, 2006.

7 Pirmą kartą apie proceso autonomijos reikšmę ETT prabilo 1976 m. gruodžio 16 d. sprendimuose *Rewe*, C-33/76, Rink. p. 1989 ir *Comet*, 45/76, Rink. p. 2043; 2006 m. liepos 4 d. ETT sprendimo *Adeneler ir kt.*, C-212/04, Rink. p. I-6057, 95 punkte; 2006 m. rugsėjo 7 d. ETT sprendimo *Marrosu ir Sardino*, C-53/04, Rink. p. I-7213, 52 punkte bei 2006 m. rugsėjo 7 d. ETT sprendimo *Vassallo*, C-180/04, Rink. p. I-7251, 37 punkte.

ES teisės kylančių įsipareigojimų vykdymą⁸. Teisės doktrinoje ši autonomija laikoma fundamentalia valstybių narių teise, kuria išreiškiama pagarba valstybių narių konstitucinei autonomijai⁹. Siekiant efektyvios ES teise garantuojamų asmens teisių gynėbos valstybėje narėje, turi būti aišku, kur ir kaip šias teises asmuo gali ginti. Valstybės narės turi užtikrinti veiksmingą tokių teisių teisminę gynybą, kuri laikoma bendruoju ES teisės principu, kildinamu iš valstybės narėms bendrų konstitucinių tradicijų¹⁰. Efektyvios teisminės gynėbos principas įtvirtintas ir Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos¹¹ 6 ir 13 straipsniuose bei Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos¹² 47 straipsnyje. Kaip bus užtikrinama veiksminga teisminė gynėba – sprendžia valstybės narės, kurios: „numato teisių gynimo priemones, būtinas užtikrinant veiksmingą teisminę apsaugą Sąjungos teisei priklausančiose srityse“¹³. Čia pagrindinį vaidmenį atlieka nacionaliniai teismai. Nors jie buvo įkurti nacionalinės teisės taikyti ir aiškinti nacionalinę teisę, tačiau keičiantis visuomeniniams santykiams jų kompetencijos ribos išsiplėtė. Vadovaudamiesi lojalaus bendradarbiavimo principu, įtvirtintu Europos Sąjungos Sutarties (toliau – ESS, ES Sutarties) 4 straipsnio 3 dalyje, „valstybės narės teismai turi pozityvią (aktyvią) pareigą imtis bet kurių reikiamų bendrų ar specialių priemonių siekiant užtikrinti iš Sutarties ar Sąjungos institucijų teisės aktų kylančių pareigų vykdymą; be to, teismai turi ir negatyvią (pasyvią) pareigą nesiimti jokių priemonių, kurios gali trukdyti siekti Sutartimis ir teisės aktais įtvirtintų ES tikslų“¹⁴.

Valstybės narėms palikta teisė teismo proceso taisyklės, būtinas veiksmingai teisių, kylančių iš ES teisės, apsaugai reglamentuoti nacionaliniuose įstatymuose. ETT jurisprudencija nubrėžia valstybių narių proceso autonomijos ribas. ES pirminė teisė nereikalauja, kad valstybėse narėse būtų sukurtos naujos teisinės gynėbos priemonės, kurios būtų skirtos užtikrinti ES teisės laikymąsi ir kurių neįtvirtina nacionalinė teisė¹⁵. Tokia ETT argumentacija tarsi nubrėžia plačias valstybės narės proceso

8 Apie nacionalinio proceso autonomijos principą plačiau žr. Claes, M. *The National Courts' Mandate in the European Constitution*. Oxford: Hart Publishing, 2006, p. 120–148.

9 Mouton, J. D. *Vers la reconnaissance de droit fondamentaux aux etats dans le systeme communautaire? Les dynamiques du droit europeen en debut de siecle; études en l'honneur de Jean-Claude Gautron*. Pedone, 2004, p. 463.

10 1986 m. gegužės 15 d. ETT sprendimo *Johnston*, 222/84, Rink. p. 1651, 18–19 punktai; 2002 m. liepos 25 d. ETT sprendimo *Unión de Pequeños Agricultores prieš Tarybą*, C-50/00 P, Rink. p. I-6677, 39 punktas ir 2007 m. kovo 13 d. ETT sprendimo *Unibet*, C-432/05, Rink. p. I-2271, 37 punktas.

11 Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija. *Valstybės žinios*. 1995, Nr. 40-987; 2011, Nr. 156-7390.

12 Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija, paskelbta 2000 m. gruodžio 7 d. Nicoje (OL C 364, p. 1), privaloma galia suteikta Lisabonos sutartimi ([2010] OL C 83).

13 ESS 19 straipsnio 1 dalis ([2010] OL C 83).

14 ESS ([2010] OL C 83).

15 Žr. 1968 m. gruodžio 19 d. ETT sprendimą *Salgoil*, 13/68, Rink. p. 680; ETT sprendimo *Rewe*, 33/76, *supra* note 7, 5 punktą; 1985 m. liepos 9 d. ETT sprendimo *Bozzetti*, C-179/84, Rink. p. 2301, 17 punktą; 1995 m. gruodžio 14 d. sprendimo *Peterbroeck*, C-312/93, Rink. p. I-4599,

autonomijos ribas. Tačiau kitose ETT bylose vartojamos formuluotės, kad „ES teisė įpareigoja valstybes nares nacionalinėje teisinėje sistemoje turėti kompetentingus teismus ir nacionalines proceso taisykles, suteikiančias teisę pareikšti ieškinius, skirtus užtikrinti iš ES teisės kylančių asmens teisių apsaugą“¹⁶ leidžia teigti, kad valstybė narė yra atsakinga už efektyvų nacionalinį procesą, kuriame sprendžiamas klausimas patenka į ES teisės reguliavimo sritį.

ETT pabrėžė, kad asmens teisė kreiptis į teismą iš esmės kyla iš nacionalinės teisės, tačiau ES teisė reikalauja, kad nacionalinės teisės aktai nepažeistų teisės į veiksmingą teisminę gynybą¹⁷. Atsižvelgiant į tai valstybės narės turi pareigą turėti teisių gynimo priemonių ir procedūrų sistemą, leidžiančią užtikrinti šios teisės laikymąsi¹⁸. Tokios priemonės ir procedūros turi atitikti ES teisėje įtvirtintus lygiavertiškumo¹⁹ ir veiksmingumo principus²⁰. Lygiavertiškumo principas reikalauja, kad ES teise grindžiamiems ieškiniams taikomos proceso normos būtų ne mažiau palankios už tas, kurios taikomos išimtinai nacionaline teise grindžiamiems ieškiniams²¹. Šis principas taip pat reikalauja, kad teisių gynimo procedūroms ir priemonėms taikomos normos būtų vienodai taikomos tiek Sąjungos, tiek nacionalinės teisės pažeidimu grindžiamiems ieškiniams, kurių dalykas ir pagrindas panašūs²². Lygiavertiškumo principas reikalauja, kad suinteresuotasis asmuo, kuris gina iš ES teisės kylančias teises, nebūtų priverstas patirti papildomų išlaidų ir sugaišti daugiau laiko negu tuo atveju, jei

12 punktą; 2001 m. rugsėjo 20 d. ETT sprendimo *Courage ir Crehan*, C-453/99, Rink. p. I-6297, 29 punktą; 2003 m. rugsėjo 30 d. ETT sprendimo *Köbler*, C-224/01, Rink. p. I-10239, 46 punktą; ETT sprendimo *Unibet*, *supra* note 7, 39 punktą ir 2007 m. birželio 7 d. ETT sprendimo *Van der Weerd ir kt.*, C-222/05, Rink. p. I-4233, 28 punktą.

- 16 Šiuo klausimu žr. 1981 m. liepos 7 d. ETT sprendimo *Rewe prieš Hauptzollamt Kiel*, 158/80, Rink. p. 1805, 44 punktą.
- 17 Žr., pavyzdžiui, 1991 m. liepos 11 d. ETT sprendimo *Verholen ir kt.*, C-87/90–C-89/90, Rink. p. I-3757, 24 punktą ir 2003 m. rugsėjo 11 d. ETT sprendimo *Safalero*, C-13/01, Rink. p. I-8679, 50 punktą.
- 18 2002 m. liepos 25 d. ETT sprendimo *Unión de Pequeños Agricultores prieš Tarybą*, C-50/00 P, Rink. p. I-6677, 41 punktą.
- 19 Lygiavertiškumo principas yra bendro lygybės ir nediskriminavimo principo, reikalaujančio, kad panašios situacijos nebūtų vertinamos nevienodai, o skirtingos situacijos – vienodai, jei toks vertinimas negali būti objektyviai pagrįstas, išraiška. Dėl vienodo požiūrio principo žiūrėti nusistovėjusią Teisingumo Teismo praktiką, ypač 2006 m. rugsėjo 12 d. ETT sprendimo *Eman ir Sevinger*, C-300/04, Rink. p. I-8055, 57 punktą ir 2007 m. rugsėjo 11 d. ETT sprendimo *Lindorfer prieš Tarybą*, C-227/04 P, Rink. p. I-6767; FP-I-B-2-00017, 63 punktą.
- 20 Žr. ETT sprendimo *Rewe supra* note 7, 5 punktą; 1995 m. gruodžio 14 d. ETT sprendimo *Peterbroeck*, *supra* note 15, 12 punktą; 2012 m. liepos 12 d. sprendimo *VALE Építési*, C-378/10, dar nepaskelbto Rink., 48 punktą ir jame nurodytą teismų praktiką.
- 21 2010 m. kovo 18 d. ETT sprendimo *Alassini ir kt.*, C-317/08–C-320/08, Rink. p. I-2213, 48 punktą.
- 22 Žr., be kita ko, 2009 m. spalio 29 d. ETT sprendimo *Pontin*, C-63/08, Rink. p. I-10467, 45 punktą ir jame nurodytą teismų praktiką; 2012 m. liepos 19 d. ETT sprendimo *Littlewoods Retail ir kt.*, C-591/10, dar nepaskelbto Rink., 31 punktą.

pareikštų ieškinį tik pagal nacionalinę teisę²³. Siekiant patikrinti, ar lygiavertiškumo principo buvo laikytasi konkrečioje byloje, nacionalinis teismas, vadovaudamasis *jura novit curia* principu turi pareigą išnagrinėti tariamai panašių vidaus teise grindžiamų ieškinių dalyką ir esmines aplinkybes²⁴.

Vertinant, ar nacionalinės teisės procesinės nuostatos atitinka veiksmingumo principą, kiekviena byla, kurioje iškeliamas klausimas, ar nacionalinė procesinė norma padaro ES teisės taikymą neįmanomą ar pernelyg sudėtingą, turi būti nagrinėjama atsižvelgiant į šios normos svarbą procesui, į proceso eigą ir jo ypatumus, nagrinėjant tai kaip visumą visose valstybės narės teismų instancijose²⁵. Pavyzdžiui, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, išnagrinėjęs bylą pagal Čekijos bendrovės „Dekont International s. r. o.“ kasacinį skundą, patenkino kasatoriaus prašymą dėl termino pareiškimui dėl sprendimo už akių peržiūrėjimo paduoti atnaujinimo, grindžiamą sprendimo neįteikimu proceso šaliai²⁶. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, vadovaudamasis Europos Sąjungos teisės viršenybės principu, konstatavo, kad pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai nepagrįstai rėmėsi Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso (toliau – LR CPK) 805 straipsnio 2 dalies taisykle, nustatančia, kad užsienyje esančiai šaliai skirti procesiniai dokumentai lieka byloje ir yra laikomi įteiktai. Motyvuojamojoje sprendimo dalyje kasacinis teismas nurodė, kad remiantis ETT jurisprudencija *ASML Netherlands* byloje: „atsakovo galimybė veiksmingai pateikti skundą ir taip apginti savo teises reiškia, jog jis turi turėti galimybę susipažinti su už akių priimto sprendimo motyvais tam, kad jį galėtų tinkamai apskųsti. Skundą dėl sprendimo galima pateikti tik tuo atveju, jei skundžiamas asmuo galėjo susipažinti su jo turiniu, o tam nepakanka paprasčiausio žinojimo apie šio sprendimo egzistavimą. Asmeniui turi būti žinomas šio sprendimo turinys, o tai reiškia, kad šis sprendimas jam turi būti įteiktas“²⁷. Tokiu būdu kasacinis teismas konstatavo, kad nacionalinė proceso norma nesuderinama su teisminės gynybos veiksmingumo principu, todėl yra netaikytina.

Svarbu pažymėti, kad valstybių narių teisminės asmens teisių gynybos sistemos yra skirtingos ir ES teisė nereikalauja jų suvienodinti. ES teisė neįtvirtina pareigos valstybėms narėms numatyti atskiros ieškinių rūšies nacionalinėje teisėje, kurios dalykas būtų nacionalinės teisės nuostatų atitikties ES teisei nagrinėjimas. ES teisė

23 1998 m. gruodžio 1 d. ETT sprendimo *Levez*, C-326/96, Rink. p. I-7835, 51 punktą ir 2000 m. gegužės 16 d. ETT sprendimo *Preston ir kt.*, C-78/98, Rink. p. I-3201, 60 punktą.

24 žr. ETT sprendimo *Levez*, *op. cit.* 23, 43 punktą; ETT sprendimo *Preston ir kt.*, *op. cit.* 23, 56 punktą ir ETT sprendimo *Pontin*, *op. cit.* 22, 45 punktą.

25 Žr. ETT sprendimo *Peterbroeck*, *supra* note 15, 12 punktą.

26 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. gruodžio 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-690/2006.

27 2006 m. gruodžio 14 d. ETT sprendimo *ASML Netherlands*, C-283/05, Rink. p. 12041, 34, 35, 41-49 punktai. Dėl to Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, vadovaudamasis Europos Sąjungos teisės viršenybės principu, konstatavo, kad pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai nepagrįstai rėmėsi Lietuvos Respublikos CPK 805 straipsnio 2 dalies taisykle, nustatančia, kad užsienyje esančiai šaliai skirti procesiniai dokumentai lieka byloje ir yra laikomi įteiktai.

reikalauja, kad nacionalinėje teisėje būtų sukurtos lygiavertės priemonės, užtikrinančios veiksmingą teisių, kildinamų iš ES teisės, apsaugą. Jei nacionaliniame teisme nagrinėjant bylą, kurios dalykas yra, pavyzdžiui, vartotojo pažeistų teisių, kylančių iš ES teisės, gynimas, iškyla nacionalinės teisės akto nesuderinamumo su ES teise problema, tai, esant galimybei, nacionalinės teisės normos aiškinimas suderintai su ES teise, o nesant galimybės, prieštaraujancio nacionalinio teisės akto netaikymas galėtų būti laikomas veiksminga teisminės gynybos priemone, nepaisant to, kad nacionalinės teisės proceso normose nėra *expressis verbis* išreikštos šios teisminės gynybos priemonės²⁸. Be to, veiksmingumo principas reikalauja, kad subjektas, siekiantis užginčyti nacionalinės teisės nuostatų atitikimą ES teisei, *ipso facto* nebūtų priverstas išprovokuoti administracines ar baudžiamąsias procedūras ir užsitraukti galimas iš jų išplaukiančias sankcijas²⁹.

Vien tai, kad tam tikri ieškiniai valstybėje narėje gali būti pareikšti ne visuose nacionaliniuose teismuose, o tik konkrečiame teisme, dar nereiškia, kad pažeidžiamas veiksmingumo principas. Priešingai, tam tikra teismų sistemos specializacija gali atitikti teisėtą poreikį; nes ji padeda veiksmingiau organizuoti teisingumo administravimą ir daugelyje valstybių narių pasireiškia įvairiausiomis formomis. Pagal nusistovėjusią ETT praktiką kiekvieną atvejį, kai kyla klausimas, ar dėl nacionalinės proceso normos ES teisės taikymas tampa neįmanomas ar pernelyg sudėtingas, reikia nagrinėti atsižvelgiant į šios normos svarbą visam procesui, proceso eigą ir jo ypatumus įvairiose nacionalinėse administracinėse ir teisminėse institucijose³⁰. Prirėikus reikia atsižvelgti į pagrindinius nacionalinės teismų sistemos principus, pavyzdžiui, teisę į gynybą, teisinio saugumo principą ir tinkamą proceso eigą³¹.

Nacionaliniai teismai, veikdami kaip ES teismai, gali atsidurti tokioje padėtyje, kai ES teisė reikalauja veiksmingos teisminės gynybos, o nacionalinė teisė teismui

28 Lietuvoje, civilinį procesą reglamentuojančiuose teisės aktuose nėra nustatyta speciali ieškinių rūšis dėl nacionalinės teisės nuostatų atitikimo ES teisei nagrinėjimo. LR CPK 3 straipsnio 5 dalyje nustatyta, kad Teismas, nagrinėdamas bylas, taiko ES teisės normas ir vadovaujasi ES teisminių institucijų sprendimais, preliminariais nutarimais Europos Sąjungos teisės aktų aiškinimo ir galiojimo klausimais. To paties straipsnio 6 dalyje įtvirtinta, kad, jeigu nėra įstatymo, reglamentuojancio ginčo materialinį arba procesinį santykį, teismas taiko įstatymą, reglamentuojantį panašius santykius (įstatymo analogija), o jeigu ir tokio įstatymo nėra, teismas vadovaujasi bendraisiais teisės principais (teisės analogija).

29 Žr. ETT sprendimo *Unibet*, *supra* note 10, 62-65 punktus. Kaip, pavyzdžiui, nesant specialių nacionalinės teisės normų, kuriomis vadovaujantis būtų sprendžiamas nacionalinės teisės atitikimo ES teisei klausimas, ir dėl to asmuo yra priverstas pažeisti teisės normą tam, kad vėliau savo teises galėtų ginti teisme. Paprastai tai susiję su administracinių priežiūros institucijų netinkamu ES teisės taikymu, neatsižvelgiant į ETT jurisprudenciją.

30 2009 m. spalio 6 d. ETT sprendimo *Asturcom Telecomunicaciones*, C-40/08, Rink. p. I-9579, 39 punktą ir 2012 m. birželio 14 d. ETT sprendimo *Banco Español de Crédito*, C-618/10, dar nepaskelbtas Rink. 49 punktą.

31 Žr. ETT sprendimo *Peterbroeck*, *supra* note 15, 14 punktą; 2009 m. spalio 6 d. ETT sprendimo *Asturcom Telecomunicaciones*, C 40/08, Rink. p. I 9579, 39 punktą; 2010 m. liepos 8 d. ETT sprendimo *Bulicke*, C-246/09, Rink. p. I-7003, 35 punktą.

nesuteikia tokių galių. Dėl to glaudesnės ES integracijos kontekste siekiant efektyvaus ES teisės veikimo, reikalingas ir darnus teisėkūros subjekto darbas, eliminuojant teisės spragas. Atsižvelgiant į tai, kad teisėkūros subjektas nėra toks dinamiškas ir reaktyvus, nacionalinis teismas savo kompetencijos ribose taip pat vaidina svarbų vaidmenį užpildant teisės spragas (*inter alia* taikant teisės analogiją, bendruosius teisės principus bei aiškinant teisę). Skirtingai nei teisėkūros subjektas, kurio prerogatyva yra šalinti teisės spragas, Lietuvos teismai gali užpildyti teisės spragas tik *ad hoc*, t. y. jie jas gali pašalinti tik individualiam visuomeniniam santykiui³². Tuo tarpu pareiga galutinai pašalinti teisės spragas realizuojama tik teisę kuriančioms institucijoms išleisus atitinkamus teisės aktus.

Apibendrinant galimas pasakyti, kad ES teisė, vadovaujantis valstybių narių procesinės autonomijos principu, palieka valstybių narių diskrecijai spręsti, kokie teismai ir pagal kokias nacionalines procesines normas užtikrins veiksmingą teisminę apsaugą ES teisei priklausančiose srityse. Svarbiausia, kad taikytinos priemonės ir procedūros atitiktų ES įtvirtintus lygiavertiškumo ir veiksmingumo principus.

2. Laikinių apsaugos priemonių taikymas – ES teisės efektyvumo apsauga

Teisminis procesas, kuriame sprendžiamas nacionalinės teisės normos atitikimo ES teisei klausimas, lygiai taip kaip ir teisminis procesas ETT, kuriame sprendžiamas ES teisės akto galiojimo klausimas, užtrunka tam tikrą laiką. Tai neabejotinai gali sukelti neigiamas pasekmes ginčo šalimi esančiam subjektui. Dėl to veiksmingo teisių gynimo kontekste kyla klausimas, ar nacionalinė teisė turi reglamentuoti laikinių apsaugos priemonių (toliau – LAP) taikymą, sustabdant nacionalinių nuostatų taikymą, kol kompetentingas teismas nuspręs dėl jų atitikties ES teisei, arba ETT išspręs dėl ES teisės akto, kurio pagrindu priimtas nacionalinis teisės aktas, galiojimo klausimą. LAP pritaikymo poreikis sietinas su grėsme, jog, nepritaikius LAP, teismo sprendimo įvykdymas gali pasunkėti arba pasidaryti neįmanomas. Teisingumo Teismas sprendimuose *Factortame*³³ ir *Zuckerfabrik*³⁴ nustatė, kad iš ES teisės kylančių teisių veiksmingos teisminės gynybos principas suteikia teisę į laikinąją apsaugą (atitinkamų nacionalinio teisės akto nuostatų netaikymą iki sprendimo priėmimo byloje).

Išskirtini du atvejai, kai gali tapti aktualus LAP taikymo klausimas. Pirmuoju atveju, kaip buvo byloje *Factortame*, kai yra ginčijamas nacionalinės teisės aktas dėl jo neatitikties ES teisei ir byloje šalis reikalauja laikinai sustabdyti šio nacionalinio teisės

32 Apie teismų vaidmenį šalinant ir užpildant teisės spragas *ad hoc* žr. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2007 m. birželio 7 d. nutarimą. *Valstybės žinios*. 2007, Nr. 65-2529.

33 1990 m. birželio 19 d. ETT sprendimas *Factortame*, C-213/89, Rink. p. I-2433.

34 1991 m. vasario 21 d. ETT sprendimas *Zuckerfabrik*, sujungtos bylos C-143/88 ir C-92/89, Rink. p. I-415.

akto taikymą³⁵. Antruoju atveju, kaip buvo byloje *Zuckerfabrik*, kai yra ginčijamas ES teisės aktas, o bylos šalis reikalauja laikinai sustabdyti jo pagrindu priimto nacionalinio akto (ar jo dalies) taikymą³⁶, arba imtis pozityvių veiksmų, suteikiant tam tikras teises LAP prašančiam subjektui³⁷.

Kalbant apie pirmąjį atvejį, ETT sprendime *Factortame* nurodė, kad vadovaujantis lojalaus bendradarbiavimo principu nacionaliniai teismai privalo užtikrinti teisinę apsaugą, kurią asmenys kildina iš tiesioginio ES teisės nuostatų veikimo. ETT pabrėžė nacionalinio teismo pareigą netaikyti nacionalinės teisės normos, kuri galėtų sutrukdyti ES teisės reguliuojamą ginčą nagrinėjančiam teisėjui taikyti LAP, siekiant užtikrinti visišką būsimo teismo sprendimo veiksmingumą³⁸. Vėlesnėje jurisprudencijoje ETT, spręsdamas laikinųjų apsaugos priemonių taikymo problemas, *Unibet* byloje konstatavo, kad „ES teisės asmenims suteiktų teisių, veiksmingos teisminės gynybos principas turi būti aiškinamas kaip reikalaujantis valstybės narės teisėje numatyti galimybę taikyti LAP, kol kompetentingas teismas nusprendė dėl nacionalinės teisės nuostatų atitikties ES teisei, jeigu taikyti šias priemones yra būtina siekiant užtikrinti visišką būsimo teismo sprendimo dėl šių teisių buvimo veiksmingumą“³⁹.

Nesant nagrinėjama klausimą reglamentuojančių ES teisės aktų, kiekvienos valstybės narės teisė turi nustatyti LAP, skirtų užtikrinti iš ES teisės kylančių asmenų teisių gynybą, taikymo sąlygas. Dėl šios priežasties LAP, sustabdančios nacionalinių nuostatų taikymą, kol kompetentingas teismas nusprendė dėl jų atitikties ES teisei, taikomos vadovaujantis šio teismo taikytinos nacionalinės teisės nustatytais kriterijais. Tačiau šie kriterijai turi atitikti lygiavertiškumo ir veiksmingumo principus⁴⁰.

Antruoju atveju, kai sprendžiamas ES teisės akto galiojimo klausimas, LAP taikymo sąlygos priklauso ES teisės reguliavimo dalykui. Vis dėlto teisminės apsaugos sistemos darnumas reikalauja, kad nacionalinis teismas galėtų nurodyti sustabdyti nacionalinės teisės akto, paremto ES teisės aktu, kurio teisėtumas yra ginčijamas, taikymą. Tam, kad nacionalinis teismas galėtų spręsti dėl LAP taikymo, visų pirma, jam turi kilti pagrįsta abejonė dėl ES teisės akto galiojimo. Jei šis klausimas dar nėra sprendžiamas ar neišspręstas Teisingumo Teisme, nacionalinis teismas privalo kreip-

35 Taip pat žr. ETT sprendimą *Unibet*, *supra* note 10.

36 Taip pat žr. ETT sprendimo *Zuckerfabrik*, *supra* note 34, 16-18 punktus. Atkreiptinas dėmesys, kad nacionaliniame teisme buvo keliamas klausimas dėl nacionalinio administracinio teisės akto, priimto, vadovaujantis ES reglamentu, laikino netaikymo.

37 Pvz., *Atlanta* byloje ieškovai kėlė klausimą dėl ES reglamento, ribojančio importo kvotas, galiojimo ir jo pagrindu priimtų nacionalinių priemonių taikymo bei pateikė prašymą dėl pozityvaus LAP taikymo, suteikiant ieškovams teisę į papildomą importo licenciją. Nacionalinis teismas tenkino tokią prašymą. 1995 m. lapkričio 9 d. ETT sprendimo *Atlanta*, C-465/93, Rink. p. I-3761, 22 punktą. Taip pat žr. 1996 m. lapkričio 26 d. ETT sprendimo *T. Port*, C-68/95, Rink. p. I-6065, 49 punktą.

38 Žr. ETT sprendimo *Factortame*, *supra* note 33, 19-21 punktus.

39 Žr. ETT sprendimo *Unibet*, *supra* note 10, 77 punktą.

40 Žr. ETT sprendimo *Unibet*, *supra* note 10, 80-83 punktus.

tis į ETT, vienintelį teismą, kompetentingą spręsti ES teisės galiojimo klausimą⁴¹. Pasakytina, jog klausimas dėl LAP taikymo turi būti sprendžiamas operatyviai, kad bylos šalis, prašanti LAP, nepatirtų didelės ir nepataisomos žalos, nes sprendžiant šiuos klausimus pirmiausiai turi būti paisoma ES interesų⁴². Nacionalinis teismas privalo laikytis visų Teisingumo Teismo arba Bendrojo teismo sprendimų dėl ES teisės akto teisėtumo arba nutarčių dėl LAP, kuriomis siekiama suteikti panašias laikinąsias apsaugos priemones ES lygmeniu⁴³. Kadangi LAP taikymas, kilus klausimui dėl ES teisės akto galiojimo, priklauso ES teisės reguliavimo dalykiui, sprendimas dėl LAP priimamas remiantis ETT suformuluotais kriterijais. Tačiau atkreiptinas dėmesys, kad teisė spręsti dėl LAP taikymo (pvz.: sustabdant nacionalinio teisės akto taikymą) tenka nacionaliniam teismui. Šiuo atveju nacionalinis teismas glaudžiai susietas su Teisingumo Teismu, kuris jau nagrinėja ES teisės akto galiojimo klausimą arba pasinaudojus prejudicinio sprendimo procedūra gauna prašymą spręsti ES teisės akto galiojimo klausimą. Visais šiais atvejais LAP, kuriomis stabdomas nacionalinio teisės akto, priimto ginčijamo ES teisės akto pagrindu, taikymas vykdomas pagal konkrečios valstybės narės nacionalines procesines taisykles.

Nesant vieningų ES teisės taisyklių dėl LAP taikymo, gali susidaryti tokia situacija, kad vienoje valstybėje narėje bus pritaikytas LAP, kuris sustabdys nacionalinio teisės akto taikymą tos valstybės narės teritorijoje. Tuo tarpu, esant poreikiui sustabdyti kitos valstybės narės nacionalinio teisės akto, priimto to paties ginčytino ES teisės akto pagrindu, taikymą, gali būti priimtas neigiamas nacionalinio teismo sprendimas. Taigi, nepaisant ES teisės siekio užtikrinti veiksmingą teisminę gynybą, dėl valstybių narių teisinių sistemų skirtumo šis tikslas gali būti nepasiektas. Pažymėtina, kad nors ETT nustatė LAP taikymo bendruosius kriterijus, tačiau jis neturi galimybės kontroliuoti nacionalinio teismo veiksmų dėl LAP taikymo, išskyrus tuos atvejus, kai, nacionaliniame teisme iškilus klausimui dėl ES teisės aiškinimo, pastarasis kreiptųsi į ETT prejudicinio sprendimo toje byloje, kurioje buvo pritaikytas LAP. Iš esmės glaudesnės ES teisės integracijos kontekste svarstytinas procesinių normų, susijusių su LAP taikymu, įtvirtinimas ES lygiu siekiant užtikrinti vienodą ES teisės veiksmingumą visose valstybėse narėse.

Pabrėždamas poreikį užtikrinti LAP taikymo nacionaliniuose teismuose veiksmingumą, ETT akcentuoja, kad nors ES teisė ir nereglementuoja LAP taikymo nacionaliniuose teismuose, tačiau nagrinėjamam LAP taikymui visose valstybėse narėse

41 Pažymėtina, kad siekiant užtikrinti, kad aiškinant ir taikant Sutartis būtų laikomasi teisės, ES teisės aktų teisėtumo kontrolę gali atlikti tik Teisingumo Teismas. Nors *expressis verbis* Sutartis nustato pareigą kreiptis prejudicinio sprendimo tik tiems teismams, kurių sprendimai pagal nacionalinę teisę negali būti skundžiami, tačiau ETT savo jurisprudencijoje nustatė pareigą kreiptis ir žemesnės instancijos teismams, jei iškyla pagrįsta abejonė dėl ES teisės akto galiojimo (1987 m. spalio 22 d. ETT sprendimas *Foto-Frost*, 314/85, Rink. p. 4199).

42 Žr. ETT sprendimo *Atlanta*, *supra* note 37, 51 punktą.

43 Žr. 2010 m. gruodžio 22 d. ETT sprendimo *Europos Komisija prieš Italijos Respubliką*, C-304/09, Rink. p. I-13903, 45 punktas.

turėtų būti numatytos vienodos sąlygos, analogiškos laikinųjų apsaugos priemonių taikymo sąlygoms Teisingumo Teisme⁴⁴. Pagal SESV 279 straipsnį nagrinėjamosiose bylose ETT gali nustatyti *bet kurias būtinas* laikinąsias apsaugos priemones. LAP taikymą Teisingumo Teisme detalčiau reglamentuoja ETT procedūros reglamentas⁴⁵, pagal kurio 160 straipsnį prašymą taikyti LAP turi pateikti nagrinėjamos bylos šalis ir jis turi būti susijęs su byla. Tuo tarpu prašymas sustabdyti bet kurios ES institucijos priimto teisės akto taikymą priimtinas tik tada, kai prašymą pateikusi šalis užgindija tą aktą Teisme. Pagal nusistovėjusią ETT praktiką, LAP taikantis teisėjas gali jas taikyti tik jei yra įrodyta, kad jų taikymą *prima facie* pateisina faktiniai ir teisiniai pagrindai (*fumus boni juris*); jas būtina taikyti skubiai siekiant išvengti didelės ir nepataisomos žalos ieškovo interesams; LAP taikantis teismas prirėkusi gali derinti esamus interesus⁴⁶. Šios sąlygos yra kumuliacinės, todėl jei bent viena iš jų nėra patenkinta, turi būti atsisakyta taikyti laikinąsias apsaugos priemones⁴⁷.

Apibendrinant galima konstatuoti, kad Teisingumo Teismas pripažino teisę į LAP nacionaliniame teisme, kaip integralią ES koncepcijos dėl tiesioginės, operatyvios ir veiksmingos teisminės gynybos dalį⁴⁸. Pirmuoju atveju, kai sprendžiamas nacionalinės teisės atitikimo ES teisei klausimas, LAP taikomas vadovaujantis nacionalinės teisės normomis; antruoju atveju, kai ETT sprendžiamas ES teisės galiojimo klausimas, o nacionalinio teismo prašoma sustabdyti šio teisės akto pagrindu priimto nacionalinio akto taikymą – nacionalinis teismas turi vadovautis Teisingumo Teismo nustatytais bendraisiais LAP taikymo kriterijais ir nacionalinės teisės procesinėmis normomis. Vis dėlto, atsižvelgiant į tai, kad nėra ES teisės normų, detaliam reglamentuojančių LAP taikymą nacionaliniuose teismuose, įvertinus skirtingą valstybių narių teismo proceso reglamentavimą, galima nevienoda teismų praktika. Maža to, skirtingose ES valstybėse narėse gali būti skirtingai užtikrinama asmens teisių, kildinamų iš ES teisės, apsauga. Pavyzdžiui, neužtikrinant LAP taikymo ginčijant nacionalinio teisės akto atitikimo ES teisei klausimą.

2.1. Teisės akto taikymo laikinas sustabdymas Lietuvoje

Teisės akto taikymo laikinas sustabdymas (netaikymas) LR CPK nėra *expressis verbis* nurodytas kaip laikinųjų apsaugos priemonių rūšis. LR CPK 145 straipsnio 1 dalies 13 punkte nustatyta, kad laikinosios apsaugos priemonės gali būti kitos įsta-

44 ETT sprendimo *Zuckerfabrik, supra* note 34, 26 ir 27 punktai; ETT sprendimo *Atlanta, supra* note 37, 39 punktas ir 2005 m. gruodžio 6 d. ETT sprendimo *ABNA ir kt., C-453/03, C-11/04, C-12/04 ir C-194/04*, Rink. p. I-10423, 104 punktas.

45 Teisingumo Teismo procedūros reglamentas. [2012] OL L 265/1.

46 Žr. 2001 m. vasario 23 d. ETT nutarties *Austrija prieš Tarybą, C-445/00 R*, Rink. p. I-1461, 73 punktą.

47 Žr. 2004 m. rugsėjo 27 d. ETT sprendimo *Komisija prieš Akzo ir Acros, C-7/04 P(R)*, Rink. p. I-8739, 28 punktą.

48 Apter, S. A., *supra* note 5.

tymuose numatytos ar *teismo pritaikytos priemonės* (pažymėta autorės), kurių nesimėmus teismo sprendimo įvykdymas gali pasunkėti ar pasidaryti nebeįmanomas. Be abejo, teismo diskrecija spręsti, ar klausimo dėl nacionalinio teisės akto atitikimo ES teisei nagrinėjimas, nesustabdžius nacionalinio teisės akto ar jo dalies taikymo, gali pasunkinti ar padaryti neįmanomą teismo sprendimo įvykdymą.

Nesant specialių civilinio proceso teisės normų, reglamentuojančių LAP taikymą, sustabdant nacionalinio teisės akto taikymą, praktikoje nacionalinio teismo atsisakymas taikyti tokio pobūdžio LAP gali pagrįstai iškelti klausimą dėl veiksmingos teisminės gynybos principo pažeidžiamumo.

Prašymo sustabdyti nacionalinės teisės akto nuostatų taikymą tenkinimas⁴⁹, autorės žiniomis, šiandien būtų beprecedentis Lietuvoje, bet žinomas ETT jurisprudencijoje. Kaip tokį prašymą turėtų spręsti nacionalinis teismas, nesant specialiųjų šios rūšies LAP taikymą reglamentuojančių teisės normų? Ar apskritai nacionalinis teismas gali taikyti LAP – sustabdyti nacionalinio teisės akto taikymą (jo netaikyti)? Atsakymo reikalauja ir klausimas, ar LAP turi būti taikoma visuotinai dėl savo pobūdžio, ar tikrai konkrečioms susijusiems subjektams, kurie apie laikinąją apsaugos priemonę informuojami?

Lietuvoje nacionalinio teisės akto galiojimo sustabdymas yra žinomas tik iš konstitucinės doktrinos. Pagal Lietuvos Respublikos Konstitucijos 106 straipsnio 4 dalį „Respublikos Prezidento teikimas Konstituciniam Teismui ar Seimo nutarimas iširti, ar aktas sutinka su Konstitucija, sustabdo šio akto galiojimą“. Be to, Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatyme⁵⁰ detalai reglamentuota, kaip vykdoma teisės akto galiojimo sustabdymo procedūra. Teisėkūros pagrindų įstatyme⁵¹ yra nustatyta, kad Teisės aktų registro objektai yra, *inter alia*, Konstitucinio Teismo

49 AB banko „Snoras“ bankroto byloje trečiųjų asmenų atstovai pateikė Vilniaus apygardos teismui prašymą – taikyti laikinąsias apsaugos priemones – nenustatyti VI „Indėlių ir investicijų draudimas“ reikalavimų tenkinimo eilės iki bus išspręstas Lietuvos Respublikos bankų įstatymo 87 str. atitikimo ES teisei klausimas. Kitaip sakant, buvo pateiktas prašymas laikinai netaikyti nacionalinio įstatymo normos. Be to, buvo pasiremta Teisingumo Teismo praktika *Unibet* byloje ir ES teisės asmenims suteiktų teisių veiksmingos teisminės gynybos principu (civilinė byla Nr. B2-2267-611/2013). 2013 m. liepos 29 d. Vilniaus apygardos teismas priėmė nutartį byloje Nr. B2-2267-611/2013, kurioje iš esmės neišsprendė nacionalinio įstatymo normų atitikimo ES teisei klausimą, nesikreipė į ETT prejudicinio sprendimo, tačiau pats aiškino ES teisę remdamasis Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencija ir atitinkamai netenkino prašymo taikyti laikinąsias apsaugos priemones.

50 *Valstybės žinios*. 1993, Nr. 6-120 ir vėlesni pakeitimai (paskutinis *Valstybės žinios*. 2012, Nr. 132-6657). Pagal Įstatymo 26 straipsnį, kai Konstitucinis Teismas priima sprendimą priimti nagrinėti prašymą, Konstitucinio Teismo pirmininkas tuoj pat apie tai paskelbia Konstitucinio Teismo svetainėje ir apie tai oficialiai paskelbia „Valstybės žiniose“, o nuo 2014 m. sausio 1 d. pateikia Teisės aktų registro tvarkytojui pranešimą, kuriame turi būti nurodytas tikslus ginčijamo akto pavadinimas, jo priėmimo data ir tai, jog pagal Lietuvos Respublikos Konstitucijos 106 straipsnį minėto akto galiojimas sustabdomas nuo šio oficialaus paskelbimo dienos iki Konstitucinio Teismo nutarimo dėl šios bylos paskelbimo.

51 *Valstybės žinios*. 2012, Nr. 110-5564.

pranešimai dėl ginčijamo akto galiojimo sustabdymo ir dėl sustabdyto akto galiojimo atnaujinimo. Konstitucijos 145 straipsnyje nustatyta, kad esant ypatingoms sąlygoms – įvedus karo ar nepaprastąją padėtį – gali būti laikinai apriojamos teisės ir laisvės, nurodytos Konstitucijos 22, 24, 25, 32, 35 ir 36 straipsniuose. Tai galėtų būti padaroma sustabdant atitinkamų įstatymų normų galiojimą. Kitų įstatymo galiojimo sustabdymo atvejų Konstitucija nenumato. Konstitucinis Teismas yra konstatavęs, kad apskritai įstatymų galiojimo sustabdymas yra nebūdingas įstatymų leidybai ir gali sukelti visuomenėje nestabilumo, nepasitikėjimo teisine sistema būseną, sudaryti prielaidas atsirasti teisės spragoms, tad taikomas tik retais, išimtiniais, Konstitucijoje numatytais atvejais⁵². Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje nėra pasisakyta dėl teisės akto taikymo sustabdymo bendrosios kompetencijos teisme.

Pažymėtina, kad nagrinėjamu LAP taikymo atveju nebūtų stabdomas teisės akto galiojimas, šiuo atveju būtų laikinai stabdomas teisės akto taikymas arba, kitaip sakant, šis teisės aktas būtų laikinai netaikomas konkrečioje byloje tik bylos šalių atžvilgiu iki tol, kol nacionalinis teismas išspręs jo atitikimo ES teisei klausimą. Nustačius, kad nacionalinės teisės akto nuostatos atitinka ES teisę, jos toliau būtų taikomos; nustačius prieštaravimą ES teisei, tokios teisės nuostatos turėtų būti netaikomos. Ši taisyklė išvestina iš sprendimo *Simmmenthal*, vadovaujantis ES teisės viršenybės principu ir yra privaloma visoms valstybėms narėms⁵³. Nustačius nacionalinės teisės prieštaravimą ES teisei, toliau jau eina teisėkūros subjekto darbas, kuris pakeistų šias nuostatas suderintai su ES teise.

Minėtoje *Factortame* byloje pagrindinis ieškovų reikalavimas buvo prašymas pripažinti, kad nacionaliniai teisės aktai prieštarauja ES teisei ir yra netaikytini. Be to, ieškovai prašė taikyti LAP, kol bus priimtas galutinis sprendimas dėl jų prašymo patikrinti teisės akto teisėtumą. Pagrindinėje byloje nacionalinis teismas pritaikė LAP, sustabdydamas nacionalinio įstatymo ir taisyklių taikymą ieškovų atžvilgiu. Tokį jo sprendimą panaikino aukštesnės instancijos teismas, argumentuodamas tuo, kad pagal nacionalinę teisę teismai neturi teisės, taikydami LAP, sustabdyti Parlamento įstatymų taikymo. Bylai patekus į Lordų Rūmus, šie laikėsi nuomonės, kad apeliančių pagrindinėje byloje teiginiai, jog nepritaikius LAP ir laimėjus pagrindinę bylą jie patirtų nepataisomą žalą, buvo pagrįsti. Tačiau Lordų Rūmai nusprendė, kad pagal nacionalinę teisę Jungtinės Karalystės teismai neturėjo įgaliojimų taikyti LAP jų nagrinėjamoje pagrindinėje byloje; tiksliau tariant, tokiam LAP taikymui prieštarautų senoji bendrosios teisės taisyklė, pagal kurią Karališkosios valdžios, t. y. vyriausybės, atžvilgiu negali būti taikoma jokia laikinoji apsaugos priemonė, kartu darant prielaidą, kad Parlamento įstatymas neprieštaraus ES teisei, kol bus priimtas sprendimas dėl šio įstatymo suderinamumo su minėta teise⁵⁴. Vis dėlto šioje byloje dėl teisinių neaiškumų buvo nuspręsta kreiptis prejudicinio sprendimo, kurio rezoliucijoje ETT konstatavo, kad „ES teisė turi būti aiškinama kaip reiškianti, kad jei nacionalinis teis-

52 Konstitucinio Teismo 1997 m. lapkričio 13 d. nutarimas. *Valstybės žinios*. 1997, Nr. 104-2645.

53 Žr. 1978 m. kovo 9 d. ETT sprendimo *Simmmenthal*, C-106/77, Rink. p. 629, 17 punktą.

54 Žr. ETT sprendimą *Factortame*, *supra* note 33.

mas, nagrinėdamas su ES teise susijusį ginčą, mano, jog vienintelė kliūtis, užkertanti jam kelią taikyti laikinąsias apsaugos priemones, yra nacionalinės teisės norma, jis privalo tokios teisės normos netaikyti⁵⁵.

Žvelgiant į tokią išvadą, kyla dar vienas klausimas: ar yra Lietuvoje nacionalinė teisės norma, užkertanti kelią taikyti LAP? Lietuvos Respublikos teisė *expressis verbis* nesuteikia procesinių teisių subjektui kreiptis į nacionalinį teismą dėl nacionalinio teisės akto neatitikimo ES teisei, kartu prašant taikyti LAP – sustabdyti nacionalinio įstatymo taikymą, kitaip sakant, nėra reglamentuota nacionalinio teismo kompetencija spręsti šį klausimą. Vis dėlto grįžtant prie neskaidomos ES efektyvios teisminės gynybos koncepcijos, į kurios turinį patenka ir LAP taikymas, *Factortame* sprendime konstatuota pareiga netaikyti jokios nacionalinės teisės normos, trukdančios taikyti LAP, gali būti suprantamas ir plačiau, atsižvelgiant į tai, kad ETT pateikė tokį atsakymą, puikiai suvokdamas Jungtinės Karalystės teismo jurisdikcijos nebuvimą. S. A. Apter, vertindamas tokią situaciją, teigė, kad „nacionaliniai teismai turi įgaliojimus, kylančius iš ES teisės, taikyti LAP ginčiuose, kuriuose keliamas klausimas dėl nacionalinės teisės atitikimo ES teisei, nepaisant to, ar pagal nacionalinę teisę šie teismai turi ar neturi jurisdikciją taikyti tokio pobūdžio LAP“⁵⁶. Pažymėtina, kad po ETT sprendimo *Factortame* byloje, nepaisant kritiškų diskusijų tarp teisininkų, Lordų Rūmai priėmė sprendimą pritaikyti LAP ispanų kilmės žvejų naudai netaikant nacionalinio įstatymo, įvertinę dvi svarbias sąlygas. Pirma, nepritaikius LAP, įmonė *Factortame* patirtų didelių nepatogumų ir žalą. Be to, jei *Factortame* ieškinys nebūtų patenkintas, LAP taikymas britų žvejybos pramonei ir atskiriems jos nariams LAP taikymo periodu sukeltų santykinai mažą žalą. Antra, yra didelė tikimybė, kad *Factortame* iškeltas klausimas dėl nacionalinio teisės akto prieštaravimo ES teisei yra pagrįstas, atsižvelgiant ir į ETT vertinimą dėl įmonės argumentų svarumo⁵⁷.

Šiuo atveju kyla klausimas dėl ieškinio priimtumo nacionaliniame teisme svarbos ES teisės veiksmingumo kontekste. Lietuvoje nėra specialių nacionalinių teisės normų, reglamentuojančių nacionalinės teisės atitikimo ES teisei sprendimo ir žalos atlyginimo už ES teisės pažeidimus klausimus. Nors ES teisė nereikalauja nacionalinėje teisėje nustatyti atskirą ieškinių rūšį dėl nacionalinės teisės atitikimo ES teisei, tačiau veiksmingos teisminės gynybos principas reikalauja, kad nacionalinis teismas vis dėlto galėtų taikyti ES teisių gerbimui užtikrinti būtinas laikinąsias apsaugos priemones. Kartu ETT pažymi, kad tais atvejais, kai ieškinys nepriimtinas pagal nacionalinę teisę ir *ES teisė nekvestionuoja šio nepriimtumo* (pažymėta autorės), ES teisė nereikalauja nustatyti nacionalinėje teisėje galimybės kompetentingam teismui taikyti LAP⁵⁸. Be to, kaip pažymėjo generalinė advokatė E. Sharpston, apskritai pareiga taikyti LAP kyla ginčą nagrinėjančiam teismui, o ieškinio nepriimtumo atveju nėra

55 Žr. ETT sprendimą *Factortame*, *supra* note 33, 21 punktą.

56 Apter, S. A., *supra* note 5.

57 1990 m. liepos 26 d. Jungtinės Karalystės Lordų Rūmų sprendimas *R v. Secretary of State for Transport ex p Factortame Ltd* (Interim Relief Order) [1990] UKHL 7 [interaktyvus]. [žiūrėta 2013-05-16]. <[http://judgmental.org.uk/judgments/UKHL/1990/\[1990\]_UKHL_7.html](http://judgmental.org.uk/judgments/UKHL/1990/[1990]_UKHL_7.html)>.

58 ETT sprendimas *Unibet*, *supra* note 10, 71-73 punktai.

pagrindo teisumą laikyti „nagrinėjančiu ginčą“, kai pagrindinis ieškinys yra pareikštas tokia forma, kurios nepripažįsta nacionalinė teisė ir kurios įtvirtinti nereikalauja ES teisė⁵⁹. Darytina išvada, kad jei ieškinys yra priimtinas pagal nacionalinę teisę, tai ES teisės asmenims suteiktų teisių veiksmingos teisminės gynybos principas turi būti aiškinamas kaip reikalaujantis valstybės narės teisėje numatyti galimybę taikyti LAP, kol kompetentingas teismas nuspręs dėl nacionalinės teisės nuostatų atitikties ES teisei, jeigu taikyti šias priemones yra būtina siekiant užtikrinti visišką būsimo teismo sprendimo dėl šių teisių buvimo veiksmingumą, kol kompetentingas teismas nuspręs dėl jų atitikties ES teisei. LAP turi būti taikomos vadovaujantis nacionalinės teisės nustatytais kriterijais, jeigu šie kriterijai atitinka lygiavertiškumo ir veiksmingumo principus⁶⁰.

Nors ETT nesuabsoliutina teisės į LAP, teigdamas, kad LAP taikymą reglamentuoja nacionalinės teisės nuostatos ir nacionalinis teismas turi diskreciją spręsti dėl LAP taikymo būtinumo, vis dėlto vertinant ETT argumentaciją, pasakytina, kad pačios galimybės taikyti LAP nustatymas sietinas su poreikiu veiksmingai apsaugoti asmens teises, kildinamas iš ES teisės. Dėl to ES teisės reguliavimo srityje tokia teisminės gynybos priemonė turi būti užtikrinama.

Lietuvoje nesant specialių normų, reglamentuojančių LAP taikymą tam, kad būtų užtikrintas ES teisės asmenims suteiktų teisių veiksminga teisminė gynyba, teisinio pagrindo ieškoma pačioje Lietuvos Respublikos Konstitucijoje⁶¹. Asmens teisė į teisumą *expressis verbis* įtvirtinta Konstitucijos 30 straipsnio 1 dalyje, pagal kurią asmuo, kurio teisės pažeidžiamos, turi teisę kreiptis į teisumą. Teisė kreiptis į teisumą apima teisę ir į teisminę gynybą. Jau nagrinėtos *Atlanta* bylos atveju Vokietijos Federacinės Respublikos teismas kėlė klausimą dėl administracinio akto, priimto ginčytino ES teisės akto pagrindu, taikymo sustabdymo, kol bus išspręstas ES teisės akto galiojimo klausimas. Nacionalinis teisinis pagrindas taikyti LAP buvo Vokietijos Federacinės Respublikos pagrindinio įstatymo konstitucinė nuostata – 19 straipsnio 4 dalis, pagal kurią LAP netaikomas prieštarautų teisinės gynybos garantijai⁶².

Pagal Lietuvos konstitucinę doktriną asmens teisė kreiptis į teisumą yra absoliuti⁶³ ir neatsiejama nuo asmens teisės į tinkamą teisminį procesą. Įstatymų leidėjas, reguliuodamas santykius, susijusius su bylos nagrinėjimu teisme, t. y. teismo proceso santykius, turi nustatyti tokį teisinį reguliavimą, kad visus ginčus dėl asmenų teisių ir laisvių pažeidimo būtų galima spręsti teisme, t. y. būtų užtikrintas efektyvus asmens pažeistų teisių ir laisvių gynimas ir negali būti nustatytas toks teisinis reguliavimas,

59 2006 m. balandžio 30 d. generalinės advokatės E. Sharpston išvados byloje *Unibet*, C-432/05, Rink. I- 02271, 72 punktas.

60 Žr. ETT sprendimo *Unibet*, *supra* note 10, rezoliucinės dalies 2 ir 3 punktus.

61 *Valstybės žinios*. 1992, Nr. 33-1014.

62 Reikia pažymėti, kad Vokietijos pagrindinio įstatymo 19 str. 4 d. nustatyta asmens teisė ginti savo pažeistas teises teisiniu keliu, jei jas pažeidė viešoji valdžia [interaktyvus]. [žiūrėta 2013-05-17]. <http://www.bundestag.de/bundestag/aufgaben/rechtsgrundlagen/grundgesetz/gg_01.html>.

63 Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. birželio 30 d. nutarimas. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 54-1587.

kuriuo būtų paneigta asmens, manančio, kad jo teisės pažeistos, teisė ginti savo teises ir laisves teisme⁶⁴. To neužtikrinus būtų iškreipta ir konstitucinės asmens teisės kreiptis į teismą prasmė, ši teisė taptų tam tikra fikcija⁶⁵. Teisėkūros subjekto neveikimas, nepriimant procesinės teisės nuostatų, kuriomis būtų užtikrinamas pažeistų asmens teisių gynimas, neturi būti trukdis, užkertantis kelią apginti savo teises. Teisė kreiptis į teismą suponuoja ne tik tai, kad tokiais atvejais asmens teisės, laisvės ir teisėti interesai bei teisėti lūkesčiai turi ir gali būti apginti aiškinant Konstituciją ir tiesiogiai taikant jos nuostatas, bet ir tai, kad tokią gynybą turi užtikrinti teismai⁶⁶. Vertinant tai, kad įstatymų leidėjas nėra reglamentavęs LAP taikymo sustabdant nacionalinio teisės akto, kurio atitikimas ES teisei ginčijamas, taikymą, arba kai sprendžiamas ES teisės akto, kurio pagrindu priimtas nacionalinis teisės aktas, galiojimo klausimas, neturi riboti Lietuvos nacionaliniame teisme nagrinėjamų LAP taikymo. Atsižvelgiant į tai, kad LAP taikymas yra integrali veiksmingos teisminės gynybos dalis, Lietuvos teismai, vadovaudamiesi lojalaus bendradarbiavimo, viršenybės ir ES tiesioginio veikimo principais, tiesiogiai taikydami Konstituciją, turėtų turėti galimybę taikyti nagrinėjamas laikinąsias apsaugos priemones. Taigi nacionalinis teismas, gavęs prašymą taikyti LAP netaikant galimai prieštaraujančios ES teisei nacionalinės teisės nuostatos, turi įvertinti, ar ieškovo teiginiai, kad jis patirs nepataisomos žalos, jei nebus taikomos jų prašomos LAP, yra pagrįsti. Pažymėtina, kad teisių gynybos prasme žalos atlyginimo klausimo išsprendimas neišsprendžia prieštaraujančios ES teisei nacionalinės teisės normos galiojimo ir taikymo klausimo. Konkretaus ginčo atveju gali būti stabdomas įstatymo nuostatų taikymas pasitelkiant LAP, tačiau teismui išsprendus žalos atlyginimo klausimą, o teisėkūros subjektui nepakeitus įstatymo nuostatų jos lieka galioti. Manytina, kad šios prieštaraujančios nuostatos, vadovaujantis ES teisės viršenybės, lojalaus bendradarbiavimo principais, tiesiog turi būti netaikomos, nepaisant to, kad jos yra galiojančios ir ši taisyklė turi būti taikoma visoms valstybės narėms institucijoms. Jei vis dėlto institucijos nepaiso šio reikalavimo ir taiko tokio įstatymo nuostatas, tai subjektas, patyręs žalą, vėl gali kreiptis į teismą dėl žalos atlyginimo.

Išvados

1. Laikiniųjų apsaugos priemonių taikymas laikinai netaikant nacionalinės teisės nuostatos yra veiksmingos teisminės gynybos Europos Sąjungoje sudėtinė dalis. Atsižvelgiant į tai, kad ES lygmeniu nėra reglamentuotas LAP taikymas, kai nacionaliniame teisme keliamas klausimas dėl nacionalinės teisės atitikimo ES teisei, konstatuotina, kad kiekviena valstybė narė turi nusistatyti LAP taikymo sustabdant

64 Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2002 m. liepos 2 d. nutarimas. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 69-2832.

65 Abramavičius, A. Teisė į teisminę gynybą Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje. *Jurisprudencija*. 2009, 3 (117): 26.

66 Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. rugpjūčio 8 d. sprendimas. *Valstybės žinios*. 2006, Nr. 88-3475.

nacionalinės teisės akto taikymą, procesines taisykles, kurios turi atitikti ES teisėje įtvirtintus lygiavertiškumo ir veiksmingumo principus. Jeigu nacionalinėse proceso taisyklėse nėra *expressis verbis* nustatytų procesinių taisyklių dėl LAP taikymo, nacionaliniai teismai, vadovaudamiesi veiksmingos teisminės gynybos principu, turi taikyti ir aiškinti egzistuojančias nacionalines proceso normas taip, kad būtų užtikrinta iš ES teisės kildinamų teisių veiksminga teisminė gynyba.

2. Valstybės narės teismas, veikdamas kaip ES teismas, turi teisę taikyti laikinąsias apsaugos priemones, stabdant nacionalinio akto, kuris priimtas ginčytino ES teisės akto pagrindu, taikymą, jei tenkinami šie ETT nustatyti reikalavimai: (i) teismas turi rimtų abejonių dėl Sąjungos akto galiojimo ir pats perduoda klausimą Teisingumo Teismui, jeigu jam dar nebuvo pateiktas klausimas dėl ginčijamo akto galiojimo; (ii) atvejis yra skubus ir laikinoji apsauga būtina siekiant išvengti didelės bei nepataisomos žalos laikinosios apsaugos siekiančiai šaliai; (iii) nacionalinis teismas tinkamai atsižvelgia į Sąjungos interesus; (iv) įvertinęs visas šias sąlygas teismas laikosi ETT sprendimų dėl Sąjungos akto teisėtumo, arba nutarčių dėl laikinųjų priemonių, kuriomis siekiama suteikti panašias laikinąsias priemones ES lygmeniu.

3. Atsižvelgiant į tai, kad LAP taikymas yra integrali bendrojo veiksmingo teismo gynybos principo dalis, darytina išvada, kad vadovaujantis ES teisės viršenybės ir lojalaus bendradarbiavimo principais bei tiesiogiai taikant Lietuvos Respublikos Konstituciją, nacionalinis teismas gali taikyti LAP, sustabdydamas nacionalinės teisės akto taikymą (laikina netaikydamos jo) *ad hoc*.

Literatūra

- Abramavičius, A. Teisė į teisminę gynybą Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje. *Jurisprudencija*. 2009, 3 (117).
- Apter, S. A. Interim measures in EC Law: Towards a Complete and Autonomous System of Provisional Judicial Protection before National Courts? Iš *Electronic Journal of Comparative Law* 2003 (7.2) [interaktyvus]. [žiūrėta 2013-05-01]. <<http://www.ejcl.org/72/art72-1.html>>.
- Arnold, A. The principle of effective judicial protection in EU law. 2010 [interaktyvus]. [žiūrėta 2013-05-02]. <http://ukael.org/past_events_24_2301830830.pdf>.
- Claes, M. *The National Courts' Mandate in the European Constitution*. Oxford: Hart Publishing, 2006.
- ETT 1963 m. vasario 5 d. sprendimas *Van Gend en Loos* 26/62, Rink. p. 1.
- ETT 1968 m. gruodžio 19 d. sprendimas *Salgoil*, 13/68, Rink. p. 680.
- ETT 1976 m. gruodžio 16 d. sprendimai *Rewe*, C-33/76, Rink. p. 1989 ir *Comet*, 45/76, Rink. p. 2043.
- ETT 1978 m. kovo 9 d. sprendimas *Simmenthal*, C-106/77, Rink. p. 629.
- ETT 1981 m. liepos 7 d. sprendimas *Rewe*, 158/80, Rink. p. 1805.
- ETT 1985 m. liepos 9 d. sprendimas *Bozzetti*, C-179/84, Rink. p. 2301.
- ETT 1986 m. gegužės 15 d. sprendimas *Johnston*, 222/84, Rink. p. 1651.
- ETT 1987 m. spalio 22 d. sprendimas *Foto-Frost*, C-314/85, Rink. p. 4199.
- ETT 1990 m. birželio 19 d. sprendimas *Factortame*, C-213/89, Rink. p. I-2433.

- ETT 1990 m. lapkričio 13 d. sprendimas *Marleasing*, C-106/89, Rink. p. I-4135.
- ETT 1991 m. lapkričio 19 d. sprendimas *Francoovich*, C-6/90, Rink. p. I-5357.
- ETT 1991 m. liepos 11 d. sprendimas *Verholen ir kt.*, C-87/90–C-89/90, Rink. p. I-3757.
- ETT 1991 m. vasario 21 d. sprendimas *Zuckerfabrik*, sujungtos bylos C-143/88 ir C-92/89, Rink. p. I-415.
- ETT 1991 vasario 28 d. sprendimas *Delimitis*, C-234/89, Rink. p. I-935.
- ETT 1995 m. lapkričio 9 d. sprendimas *Atlanta*, C-465/93, Rink. p. I-3761.
- ETT 1996 m. lapkričio 26 d. sprendimas *T. Port*, C-68/95, Rink. p. I-6065.
- ETT 1996 m. spalio 24 d. sprendimas *Kraaijeveld*, C-72/95, Rink. p. I-5403.
- ETT 1998 m. gruodžio 1 d. sprendimas *Levez*, C-326/96, Rink. p. I-7835.
- ETT 2000 m. gegužės 16 d. sprendimas *Preston ir kt.*, C-78/98, Rink. p. I-3201.
- ETT 2001 m. rugsėjo 20 d. sprendimas *Courage ir Crehan*, C-453/99, Rink. p. I-6297.
- ETT 2001 m. vasario 23 d. nutartis *Austrija prieš Tarybą*, C-445/00 R, Rink. p. I-1461.
- ETT 2002 m. liepos 25 d. sprendimas *Unión de Pequeños Agricultores prieš Tarybą*, C-50/00 P, Rink. p. I-6677.
- ETT 2003 m. rugsėjo 11 d. sprendimas *Safalero*, C-13/01, Rink. p. I-8679.
- ETT 2003 m. rugsėjo 30 d. sprendimas *Köbler*, C-224/01, Rink. p. I-10239.
- ETT 2004 m. rugsėjo 27 d. sprendimas *Komisija prieš Akzo ir Acros*, C-7/04 P(R), Rink. p. I-8739.
- ETT 2005 m. balandžio 21 d. sprendimas *Lindberg*, C-267/03, Rink. p. 3247.
- ETT 2005 m. gruodžio 6 d. sprendimas *ABNA ir kt.*, C-453/03, C-11/04, C-12/04 ir C-194/04, Rink. p. I-10423.
- ETT 2006 m. gruodžio 14 d. sprendimas *ASML Netherlands*, C-283/05, Rink. p. 12041
- ETT 2006 m. liepos 4 d. sprendimas *Ade-neler ir kt.*, C-212/04, Rink. p. I-6057.
- ETT 2006 m. rugsėjo 12 d. sprendimas *Eman ir Sevinger*, C-300/04, Rink. p. I-8055.
- ETT 2006 m. rugsėjo 7 d. sprendimas *Marrosu ir Sardino*, C-53/04, Rink. p. I-7213.
- ETT 2006 m. rugsėjo 7 d. sprendimas *Vassallo*, C-180/04, Rink. p. I-7251.
- ETT 2007 m. birželio 7 d. sprendimas *Van der Weerd ir kt.*, C-222/05, Rink. p. I-4233.
- ETT 2007 m. kovo 13 d. sprendimas *Unibet*, C-432/05, Rink. p. I-2271.
- ETT 2007 m. lapkričio 8 d. sprendimas *Schwibbert*, C-20/05, Rink. p. I-9447.
- ETT 2007 m. rugsėjo 11 d. sprendimas *Lindorfer prieš Tarybą*, C-227/04 P, Rink. p. I-6767; FP-I-B-2-00017.
- ETT 2009 m. spalio 29 d. sprendimas *Pontin*, C-63/08, Rink. p. I-10467.
- ETT 2009 m. spalio 6 d. sprendimas *Asturcom Telecomunicaciones*, C-40/08, Rink. p. I-9579.
- ETT 2010 m. gruodžio 22 d. sprendimas *Europos Komisija prieš Italijos Respubliką*, C-304/09, Rink. p. I-13903.
- ETT 2010 m. kovo 18 d. sprendimas *Alassini ir kt.*, C-317/08–C-320/08, Rink. p. I-2213.
- ETT 2010 m. liepos 8 d. sprendimas *Bulicke*, C-246/09, Rink. p. I-7003.
- ETT 2012 m. birželio 14 d. sprendimas *Banco Español de Crédito*, C-618/10, dar nepaskelbtas Rink.
- ETT 2012 m. liepos 12 d. sprendimas *VALE Épitési*, C-378/10, dar nepaskelbtas Rink.
- ETT 2012 m. liepos 19 d. sprendimas *Littlewoods Retail ir kt.*, C-591/10, dar nepaskelbtas Rink.
- ETT sprendimas 1995 m. gruodžio 14 d. *Peterbroeck*, C-312/93, Rink. p. I-4599.

- ETT sprendimas 1996 m. balandžio 30 d. *CIA Security International*, C-194/94, Rink. p. I-2201.
- Europos Bendrijos steigimo sutarties suvestinė redakcija. *Valstybės žinios*. 2004, Nr. 2-2.
- Europos Parlamento ir Tarybos 1998 m. birželio 22 d. direktyva 98/34/ EB, nustatanti informacijos apie techninius standartus ir reglamentus teikimo tvarką. [1998] OL L 204.
- Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija. [2010] OL C 83.
- Europos Sąjungos sutarties ir Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo suvestinės redakcijos. [2010] OL C 83.
- Galetta, D. U. *Procedural autonomy of EU Member States: paradises lost?* Heidelberg: Springer, 2011.
- Generalinės advokatės E. Sharpston 2006 m. balandžio 30 d. išvada byloje *Unibet*, C-432/05, Rink. p. I-2271.
- Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland [interaktyvus]. [žiūrėta 2013-05-17]. <http://www.bundestag.de/bundestag/aufgaben/rechtsgrundlagen/grundgesetz/gg_01.html>.
- Jungtinės Karalystės Lordų Rūmų 1990 m. liepos 26 d. sprendimas *R v. Secretary of State for Transport ex p Factortame Ltd* (Interim Relief Order) [1990] UKHL 7 [interaktyvus]. [žiūrėta 2013-05-16]. <[http://judgmental.org.uk/judgments/UKHL/1990/\[1990\]_UKHL_7.html](http://judgmental.org.uk/judgments/UKHL/1990/[1990]_UKHL_7.html)>.
- Lang, J. T. The Duties of National Courts under Community Constitutional Law. *European Law Review*. 1997, 3.
- Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 74-2262; Nr. 77; Nr. 80; Nr. 82.
- Lietuvos Respublikos Konstitucija. *Valstybės žinios*. 1992, Nr. 33-1014.
- Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. birželio 30 d. nutarimas. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 54-1587.
- Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2002 m. liepos 2 d. nutarimas. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 69-2832.
- Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. rugpjūčio 8 d. sprendimas. *Valstybės žinios*. 2006, Nr. 88-3475.
- Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2007 m. birželio 7 d. nutarimas. *Valstybės žinios*. 2007, Nr. 65-2529.
- Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymas. *Valstybės žinios*. 1993, Nr. 6-120.
- Lietuvos Respublikos teisėkūros pagrindų įstatymas. *Valstybės žinios*. 2012, Nr. 110-5564.
- Mouton, J. D. Vers la reconnaissance de droit fondamentaux aux etats dans le systeme communautaire? *Les dynamiques du droit européen en début de siècle; études en l'honneur de Jean-Claude Gautron*. Pedone, 2004.
- Pernice, I. The right to effective judicial protection and remedies in the EU. *The Court of Justice and the Construction of Europe: Analyses and perspectives on sixty years of case-law*. The Hague: Asser press, 2013.
- Prechal, S. *Directives in EC Law*. Oxford: Oxford University Press, 2006.
- Sinaniotis, D. *The Interim Protection of Individuals Before the European and National Courts*. Alphen aan de Rijn: Kluwer Law International, 2006.
- Teisingumo Teismo procedūros reglamentas. [2012]. OL L 265/1.
- Verhoeven, M. The „Costanzo obligation“ and the principle of national institutional autonomy: supervision as a bridge to close the gap. *Review of European Administrative Law*. 2010, 6 (1). Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija. *Valstybės žinios*. 1995, Nr. 40-987; iš dalies pakeista protokolais Nr. 11 ir Nr. 14. *Valstybės žinios*. 2011, Nr. 156-7390.

PROVISIONAL MEASURES – DISAPPLICATION OF NATIONAL LAW AS AN INTEGRAL PART OF THE PRINCIPLE OF EFFECTIVE JUDICIAL PROTECTION OF THE EUROPEAN UNION LAW

Aistė Samuilytė-Mamontovė

Mykolas Romeris University, Vilnius

Summary. The principle of loyal cooperation established in the EU law obliges the courts of the Member States of the EU to ensure the effective judicial protection of rights of persons stemming from the EU law. In the absence of harmonized norms of the civil procedure at the EU level, national courts are procedurally autonomous in enforcing judicial protection of the above mentioned rights, however, in applying national laws they shall comply with principles of equivalence and effectiveness of the EU law. In cases concerning violation of rights stemming from the EU law, courts of the Member States are faced with applications for the indication of provisional measures necessary to ensure effective judicial protection. The European Court of Justice treats such provisional measures as an integral part of the right to effective judicial protection. Compliance with the principle of effective judicial protection of the EU law requires national laws to guarantee the right to obtain provisional measures before national courts. In the light of the case law of the European Court of Justice, two situations where application of provisional measures may be granted by national judges shall be distinguished: (i) the first case concerns the suspension of the application of national laws incompatible with EU law pending decision on such compatibility, and (ii) the second one deals with the suspension of application of national measures implementing EU legal acts pending the decision on validity of such EU legal act. Under the first type of situations, national courts shall apply procedural guarantees embodied in the national laws. Under the second one, the ECJ has spelled out minimum uniform conditions making judicial protection effective: national procedural rules shall satisfy the principle of equivalence and the principle of effectiveness. In practice, a problem is frequently faced when such kind of provisional measures in not expressis verbis embodied in the text of national law. This hinders the right of the parties concerned to make use of such provisional measures significantly. Such hindrances limit the right of the parties concerned to effective judicial protection and may lead to violation of the EU law.

For instance, The Code of Civil Procedure of Lithuania does not provide for special rules concerning suspension of national legal provisions in the above-mentioned situations. However, bearing in mind that the Court of Justice recognized the right to obtain interim measures before national courts to be an integral part of the EU concept of direct, immediate and effective judicial protection, national court should have the right to grant such provisional measures. Therefore, it is submitted that it would be appropriate for the national legislator of Lithuania to resolve the question on filling this gap in national legal system.

Keywords. *Court of Justice of the European Union, national court of a Member State, procedural autonomy of the national court, provisional measures.*

Aistė Samuilytė-Mamontovė, Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto Tarptautinės ir Europos Sąjungos teisės instituto doktorantė, Konstitucinės ir administracinės teisės instituto lektorė. Mokslinių tyrimų kryptys: Europos Sąjungos teisės veikimo doktrinos, Europos Sąjungos teisės įgyvendinimas nacionaliniame teisme, valstybės narės atsakomybė už Europos Sąjungos teisės pažeidimus.

Aistė Samuilytė-Mamontovė, Mykolas Romeris University, Faculty of Law, Institute of International and European Union Law, doctoral student; Institute of Constitutional and Administrative Law, lecturer. Research interests: doctrines of legal effect of European Union law, implementation of European Union law in the national court, member state liability for the breach of European Union law.